

Redactioneel

Is bij verslaafde mensen de vrije wil volledig uitgeschakeld. Als we Jan Verplaetse volgen (blz. ?) is het eigenlijk nog veel erger... vrije wil bestaat eigenlijk helemaal niet. Vermits ik geen filosoof ben, maar een psychiater die drie decennia patiënten met verslavingsproblemen heeft behandeld en ook een onderzoeker die literatuur en kliniek systematisch probeert te benaderen, zal ik de filosofische discussie niet aangaan.

Wat ik bij patiënten ervaar is dat de vrije keuze om roesmiddelen te gebruiken of ze niet te gebruiken, in sommige omstandigheden absoluut niet lijkt te bestaan, omdat de zelfcontrole weg is, het brein te beneveld of de craving zo extreem is, dat zij er geen weerstand kunnen aan bieden. Op andere momenten kiezen zij dan weer wel voor gezondheid, voor stoppen of minderen van gebruik. Een deel van de behandeling bestaat erin dat zij voldoende zelfkennis opbouwen om te beseffen dat zij hun goede voornemens niet steeds kunnen volhouden. Dat de verleiding te groot kan zijn om dat intense gevoel te beleven, om even helemaal weg te zijn, om het slechte gevoel te verdoven.

Patiënten hebben bij hun eerste hervalsituaties vaak het gevoel dat zij niet vrij gekozen hebben, dat het hen overkwam, dat ze het niet zagen aankomen.... In therapie leren ze zichzelf beter in te schatten, risicovolle situaties of gemoedstoestanden veel vroeger te herkennen en er adequaat op te reageren..

Veel mensen raken zonder professionele hulp van hun verslaving af. Meestal beslissen ze na enkele negatieve ervaringen dat ze aan hun gedrag iets willen veranderen en doen dat ook, al dan niet met terugval.

Eigenlijk leren wij onze patiënten dat keuzemogelijkheid wel bestaat. Daarvoor moeten ze echter zichzelf beter leren kennen, vaardigheden ontwikkelen, steun krijgen uit de omgeving, leren geloven in een positieve evolutie en leren geloven in hun eigen mogelijkheden . Kiezen betekent voortdurend kosten en baten tegen mekaar afwegen. Als de balans zeer negatief is, kiest men gemakkelijker voor de snelle verlichting van alcohol of drugs.

Ja, ik poneer wel het bestaan van een vrije wil, maar tegelijk verreken ik dat de mens meer is dan wat hij/zij beseft . Is men niet vrij als men de eigen beweegredenen niet allemaal kan benoemen ? Mensen worden beïnvloed door neurobiologische factoren, door voorgeschiedenis, door externe factoren. Sommige mensen zijn meer kwetsbaar dan andere door een genetische kwetsbaarheid, (hogere impulsiviteit, hoger angstniveau, minder plezierbeleving) of door een traumatische ontwikkelingssituatie of ander slechte omstandigheden. Zijn ze minder vrij ? De negatieve kant van hun balans is groter. Maatschappelijk verdienen zij onze zorg en bezorgdheid en vooral moeten ze niet veroordeeld worden omdat, zoals sommige politici het stellen “verslaving geen ziekte maar een eigen keuze is”.

Gedrag is niet te herleiden tot cognitie en vrije wil. Zo ver ben ik het wel met Jan Verplaetse eens. Hij vindt het evident dat we een druggebruiker zijn herval niet moeten verwijten. Ook daar zijn we het eens. De rest is voor filosofen, niet voor verslavingsdeskundigen.

Frieda Matthys